

ויקח יעקב אבן

ויהי בדרך במלון

מיד לאחר התגלות ה' אל משה בלבת אש מתוך הסנה, משה יוצא לדרכו להוציא את בני ישראל ממצרים. אבל בדרך קורה משהו מוזר.

ויקח משה את־אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים, ויקח משה את מטה האלהים בידו. ויאמר ה' אל משה: בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה, ואני אחזק את לבו ולא ישלח את־העם. ואמרת אל־פרעה: כה אמר ה' - בני בכרי ישראל. ואמר אל־ך - שלח את־בני ויעבדני, ותמאן לשלח, הנה אנכי הרג את בנך בכרך. ויהי בדרך במלון, ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. ותקח צפרה צר, ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו, ותאמר: כי חתן דמים אתה לי. וירף ממנו, אז אמרה: חתן דמים למולת.

שמות ד' כ"כ"ו

הסבר מדרשי מצאנו במסכת נדרים, אבל ישנה חלוקות הדעות שם בקשר למי ביקש הקב"ה להמית – את משה או את התינוק (הבכור?) של משה. כמו כן חלוקות הדעות בעניין לרגלי מי נגעה ציפורה, לרגלי משה או התינוק.

תניא רבי יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה, שנאמר - ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. אמר רבי: חס ושלום שמשה רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר - אמול ואצא סכנה היא, שנאמר - ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגוי. אמול ואשהא שלשה ימים, הקדוש ברוך הוא אמר לי - לך שוב מצרים! אלא מפני מה נענש משה? מפני שנתעסק במלון תחלה שנאמר - ויהי בדרך במלון. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא למשה רבינו בקש שטן להרוג, אלא לאותו תינוק, שנאמר: כי חתן דמים אתה לי. צא וראה מי קרוי חתן? הוי אומר זה התינוק! דרש רבי יהודה בר ביזנא: בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחימה ובלעוהו ולא שיירו ממנו אלא רגליו. מיד ותקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה, מיד וירף ממנו. נדרים ל"א:

בכל מקרה תמוה שהקב"ה, שזה עתה ביקש ממשה לצאת בבהילות מצרימה, היה מעכו בדרך, ואפילו ביקש להמית את שליחו!

בניו

משה לוקח את אשתו ואת בניו (ברבים) איתו בלכתו לשוב מצרימה. אבל עד עכשיו שמענו רק על הולדת בן אחד למשה:

וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֵרְשֹׁם, כִּי אָמַר: גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. שְׁמוֹת ב' כ"ב

רק לאחר יציאת מצרים אנחנו שומעים גם על הבן שני של משה:

וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ, אֶשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם, כִּי אָמַר - גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר - כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי, וַיִּצְלַנִּי מִחָרָב פְּרָעָה. שְׁמוֹת י"ח ג'-ד'

מתי נולד אליעזר ומתי חזרו ציפורה ובניה אל בית אביה?

לו היה כתוב "בנו" הקשר למה שנאמר לפני כן היה מסתבר יותר. הקב"ה אומר "בני בכורי ישראל" ומאיים "הנני אני הורג את בנך בכורך" וכך נופל חימה על בנו בכורו של משה.

אבל כאן יש כבר למשה בן שני שכנראה נולד סמוך מאוד ליציאה לדרך. בגמרא מרומז שהגיעו למלון שלושה ימים אחרי הולדתו, אבל בכל מקרה ברור שלא עבר זמן רב, כי לא ייתכן שמשה יזניח את ברית המילה שהיה נהוג אצל כל בני ישראל ממצרים.

כִּי מְלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיִּצְאָאִים, וְכָל הָעָם הַיִּלְדִּים בְּמִדְבַּר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם לֹא מָלוּ. יְהוֹשֻׁעַ ה' ה'

וכך מבינים אנחנו שציפורה מלתה את אליעזר, ולא את הבכור גרשום.

וכנראה לאחר מכן, או בגלל תלאות הדרך או בגלל הגיל הרך של אליעזר, ציפורה חזרה לבית אביה עם שני בניה.

ויבקש המיתו

אנחנו קוראים

... הנה אנכי הרג את-בנך בכרך. ויהי בדרך במלון, ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו

את מי הקב"ה פגש, ומי ביקש להמית את מי?

חלק מהמפרשים גורסים שהקב"ה ביקש להמית את משה וחלק את בנו של משה. שנתי האפדרויות אינן מסתדרות. להמית את אליעזר אינו מסתדר כי הוא כלל לא הוזכר בפסוק. גם להמית את משה אינו הגיוני כי, כפי שכבר אמרנו, זה עתה ביקש הקב"ה ממשה לצאת בבהילות מצרימה להיות שליחו להוציא את בני ישראל ממצרים!

נעיין שוב בפסוקים ונברר מי מוזכר וייתכן שיהיה הנושא או המושא. כל המוזכרים, בסדר קירבת מיילים להפניה, משה (מי היה בדרך במלון? משה!) בכור פרעה, פרעה עצמו, בני משה ואשתו ציפורה. ואת ציפורה אפשר להוציא מיד בגלל לשון זכר.

לפי הכלל "דיברה תורה בלשון בני אדם" נעדיף את המוזכרים הסמוכם ביותר להפניה, משה ובכור פרעה.

ויפגשוהו ה' – את מי פגש ה'? את משה!

ויבקש – מי ביקש? שוב משה!

להמיתו – את מי ביקש משה להמית? מי שהזכיר המקרא בדיוק לפני משה, בנו בכורו של פרעה!

ולכן הקריאה המתבקשת היא ויפגש ה' את **משה**, ויבקש **משה** להמית את **בכור פרעה**!

מפורש ושום שכל

נראה איך הצעה זאת מסתדרת פסוק-פסוק.

התורה מקדימה ואומרת את המסר העקרי:

ויאמר ה' אל משה: בלכתך לשוב מצרימה, ראה כל המפתים אשר שמת בידך ועשיתם לפני פרעה, ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם. ואמרת אל פרעה: כה אמר ה' - בני בכרי ישראל! ואמר אליך - שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו? הנה אנכי הרג את בנך בכרך.

ואח"כ התורה מוסרת את ההקשר – מתי נאמר המסר למשה?

ויהי בדרך במלון, ויפגשוהו ה'

וסיפר לו את כל הנאמר כדי לדרבן את משה להופיע לפני פרעה. אבל משה לא היה מימיו איש דיבורים, אלא איש מעשים. זכור לנו איך הרג את המצרי והיה צריך לברוח למדיין!

כאשר משה, איש המעשים כבד הפה וכבד הלשון, שמע שהקב"ה יקשה את לב פרעה ולכן יקח הרבה זמן עד שישחרר את העם, ורק אחרי הריגת בנו בכורו של פרעה העם יצא ממצריים, מיד עלתה בראשו פתרון מהיר יותר. ויבקש המיתנו

הרי משה כבר הרג מצרי אחד כדי לשחרר בן ישראל אחד, למה לא להרוג עוד מצרי כדי לשחרר את כל העם?

באר היטב

סיפר משה את הרעיון לאשתו. אשתו הכירה אותו כאיש המצרי שהציל אותה מיד הרועים. רועה צאן חרוץ, איש תם יושב אוהלים. אולי משה לא סיפר לה כלל על סיבת בריחתו ממצרים!

אמרה ציפורה: בעלי היקר, המשימה שהוטלה עליך היא להציל עמך משיעבוד ולא להרוג! גם אם הרגת בעבר ראית שלא יצא מזה שום יתרון.

אתה יודע מה זה להרוג את הבן של מישהו? ועוד מישהו שגדלת איתו בארמון פרעה – האח של האם המאומצת שלך? הרי שמעת שגם הקב"ה מתייחס בחמלה רבה לבנו בכורו ישראל ולא יכול לשאת את שיעבודם!

ואז הוסיפה: בוא נראה את תגובתך לדם בנך התינוק! מיד:

ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו, ותאמר כי חתן דמים אתה לי?

ועוד הטיחה במשה: האם חתני איש דמים הוא? האם רוצח נהיה?

משה הזדעזע ממראה בנו הבוכה מרוח כולו בדם ומיד התעשת. הרעיון לקצר הליכים נגד תוכניותיו של הקב"ה הרפה ממנו.

וסיכמה ציפורה – הדם היחיד של ילד שאתה הולך לראות הוא דם ברית מילה:

וירף ממנו, אז אמרה: חתן דמים למולת.

ולקחה את בניה וחזרה לבית אביה.